

Tanıtım

Tema: **Dilin Zenginliği**

Konu: **Eleştiri**

Alt Konu: **Eleştirinin Tanımı, Özellikleri, Tarihi, Diğer Türlerle Karşılaştırılması**

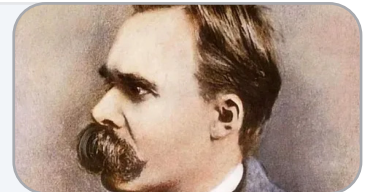
Temanın Amacı: Eleştiri yazmak, bir kitabı tanıtmak, eleştirme becerisi kazanmak ve bu türdeki önemli eserleri, eserlerin yazarlarını tanıtmak.

Köprü Kurma

- 1. Kritik Düşünme ve Analiz Yeteneği:** Eleştiri, insanların olayları ve durumları daha derinlemesine analiz etmelerini sağlar. Bu da bireylerin daha bilinçli kararlar almalarına yardımcı olur.
- 2. Kültürel ve Sanatsal Bilincin Gelişimi:** Sanat, edebiyat ve diğer kültürel üretimlerin eleştirilmesi, bireylerin estetik ve sanatsal değerlere dair farkındalıklarını artırır. Böylece, sanatsal zevk ve anlayış gelişir.
- 3. Empati ve Anlayışın Artması:** Eleştiriler, farklı bakış açılarını ve deneyimleri anlamamıza yardımcı olur. Bu da empati yeteneğimizi geliştirir ve toplumsal uyumu artırır.
- 4. İletişim Becerilerinin Gelişmesi:** Eleştiri yapmak ve eleştiriye kabul etmek, etkili iletişim becerilerini geliştirir. Bu, iş hayatında ve kişisel ilişkilerde daha iyi anlaşma ve iş birliği sağlar.
- 5. Yaratıcılığın Teşviki:** Yapıcı eleştiriler, bireylerin yaratıcı süreçlerini geliştirmelerine ve yenilikçi çözümler bulmalarına yardımcı olur.
- 6. Kendini Geliştirme ve Kişisel Gelişim:** Eleştiri, bireylerin kendi hatalarını görmelerine ve bunları düzeltmelerine yardımcı olur. Bu da kişisel gelişimi teşvik eder.
- 7. Problem Çözme Yeteneği:** Eleştiri süreci, problem çözme yeteneklerini geliştirir. Bireyler, sorunları daha etkili bir şekilde analiz edebilir ve çözümler üretebilir.

Hoşlanmadığımız bir düşünceyi öne sürdüğü zaman bir düşünürü daha sert eleştiririz. Oysa bizi pohpohladığında onu daha sert eleştirmek uygun olacaktır.

Friedrich Nietzsche

Eleştiri

- Eleştiri (tenkit), bir sanat yapıtının iyi ve kötü yönlerini inceleyerek bir yargı ile belirten yazı türüdür. Eleştiri türünde eser veren kişiye “eleştirmen” denir. Eleştirmenin türlere ayrılmasında farklı değerlendirmeler olmakla birlikte temelde konularına ve eleştirmenin tutumuna göre bir ayrım söz konusudur.

Konularına Göre

Sanatçıya Dönük Eleştiri:

- Sanatçıyı ele alan, onun sanatını, sanatçılığı iyi ve kötü yönleriyle değerlendiren eleştiri türüdür.

Okura Dönük Eleştiri:

- Bu anlayışa göre eleştiriye sınır koymak mümkün değildir. Herkes kişisel zevkine ve düşüncesine göre eseri değerlendirir. Eleştiri; “kitaplardan zevk almak, onlarla duyguları inceltmek ve zenginleştirmek sanatı”dır. Bu anlayışın belli bir yöntemi yoktur. Eserlerin ve türlerin sınıflaması da yoktur. Eseri okurken alınan zevk, eserin tek ölçüsüdür.

Topluma Dönük Eleştiri (Sosyolojik Eleştiri):

- Bu görüş; edebiyatın kendi başına var olmadığı, topluma var olduğu ve toplumun bir ifadesi olduğu ilkesinden hareket eder. Buna göre eleştirmen, eseri ve okuyucuyu sosyal şartlardan soyutlamadan değerlendirme yapacaktır. Bu türde eleştiri yazarlar sosyoloji, folklor, iktisat gibi bilimlerin verilerinden faydalanırlar.

Esere Dönük Eleştiri (Yapısal Eleştiri):

- Eseri konu alan eleştirilerde eserin kendine özgü bir yapısı olduğu kabul edilir ve eser bu yapıya göre değerlendirilir. Eseri oluşturan yapısal unsurlar (konu, olay örgüsü, dil ve anlatım özellikleri, tür özellikleri vb.) çözümlenir. Bu tür eleştiri yapanların eleştirdiği eserin türü (roman, hikâye, şiir, tiyatro, müzik, sinema vb.) hakkında yeterli bilgi birikimi olmalıdır.

Eleştirmenin Tutumuna Göre

İzlenimsel (Empresyonist) Eleştiri:

- İlkelerini Fransız edebiyatçı Anatole France (Anatol Frans) belirlemiştir. Eleştirmen; bir eseri kendi zevk, algılama ve değer ölçülerine göre inceleyerek eleştirir. Öznal olan bu eleştiri türünde kişisel yargılar ağırlıkta olduğundan günümüzde pek rağbet görmemektedir.

Nesnel (Bilimsel) Eleştiri:

- Edebi eserlerin içerik, yapı ve üslupları üzerinde tarafsız olarak yapılan eleştirilerdir. Her eserin değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler vardır. Eleştirmen, kişisel yargıları bir tarafa bırakarak bilimsel araştırmalardan yararlanır ve eseri tarafsız bir gözle değerlendirir. Eserin sanat değerini ortaya koymaya çalışır.

Eleştirmenin Belirleyici Özellikleri

- Eleştiri düşünsel bir planda yazılır.
- Eleştiride konu, yazının sonuna kadar değerlendirilmekte olan yazar veya esere bağlı kalmalıdır.
- Eleştirmen, eleştirisinde belirttiği iyi veya kötü gibi kavramları eserden aldığı örneklerle desteklemelidir.
- Yazar eleştirisinde nesnel olmalı, öznal ifadelerden kaçınmalıdır.
- Dilinin açık ve yalın olması gerekir.
- Eleştiri okuyuculara okutacak olan; yazarının konuyu ele alışı, kendi düşünceleri ile yorumlayışı ve anlatımda kullandığı üslubudur.
- Eleştirisi yapılacak eser bütün boyutlarıyla ele alınmalı ve bunun yanında kendi türü içerisindeki bilimsel, toplumsal ve sanatsal yere oturtulmalıdır.
- Eleştirmen her konuda eleştiri yazamaz, sadece uzman olduğu alanda yazabilir.
- Eleştirmenin bilgisi, eleştirisi yapılacak olan eserin yazarı ile en az aynı düzeyde olmalıdır.

Önemli

Eleştiri yazarken şu özelliklere dikkat etmek gerekir:

- Eserin, gerçeği yansıtmadaki başarısı nedir?
- Eser, okuyucu üzerinde nasıl bir etki bırakmıştır?
- Eserin, olayı okuyucularına anlatmasında, aktarmasında başarısı nasıldır?
- Eserdeki içtenlik, özgünlük ve hayal gücü; başarıya nasıl katkıda bulunmuştur?
- Eserde yansıtılan duygu ile sanatçı arasında nasıl ilgi vardır?
- Genel olarak eser başarılı mıdır? Başarılı olduğu yazarlar, başarılı olmadığı yazarlar var mıdır?

Etkinlik-1

Edebiyat Âlemi

(1)

Bir edebiyat âlemi var mı bizde? Edebiyatçılarımız yok demiyorum, olmaz olur mu? İşte şairler, hikâyeciler, denemeciler... Ara sıra eleştirmeye özenenler de görülüyor. Edebiyatçılarımız var, edebiyat âlemimiz yok. Edebiyatçılarımız birbirlerini bilmiyor, bilmek istemiyor, bilmeyi gerekli bulmuyor da onun için. Hepsi de kendi içlerine büzülmüş; bir kendilerini düşünüyorlar, gözleri bir kendilerine dikili.

(2)

Her biri kendi yazdıklarının okunmasını, önemsenmesini, adının boyuna anılmasını istiyor. Okuyacaksınız yazılarını, hem de beğeneceksiniz, öveceksiniz. Beğenmezseniz, ufacık da olsa bir kusur bulursanız, yandınız, yargıyı giyiyorsunuz, anlamıyorsunuz edebiyattan, gerçek güzel, gerçek yeni nedir seçemiyorsunuz. Yahut kıskanıyorsunuz, sanat dışı kaygılarınız var... Buna bir diyeceğim yok. Her yazar, kendi elinden çıkanın güzel, kendi düşündüklerinin doğru olduğuna inanır; güzelliği, o doğruluğu sezmeyenlerin de anlamadıkları, anlamayacakları kanısındadır. Ama kendileri için beklediklerini başkaları için neden yapmıyorlar?

(...)

(3)

Yaşlılar, kırkı, elliyi aşmış olanlar böyle de gençler böyle değil mi? Onlar da edebiyatın, dünyanın kendileriyle bittiğini sanıyorlar. (...) Hani ilkokullarda üçüncü sınıf öğrencileri o yıl gelenlere şöyle bir yukarıdan bakarlar, bizim yazarlarımız da öyle birer çocuk olmaktan kurtulamıyor.

(...)

(4)

Bir edebiyat âlemimiz yok çünkü edebiyatçılarımız uğraşlarına yani mesleklerine gerçekten bağlı değil. Bağlı olsalar, kendilerinden önce ne yapılmış, kendilerinden sonra ne yapılıyor, onu merak ederler. Şairler şiiri sevmiyor, ancak kendi şiirlerini, kendi şairliklerini seviyor, yani kendi kendilerini seviyor. Çıkamıyorlar kendilerinden, uğraşlarına bağlayamıyorlar kendilerini. Sözlerini etmezseniz, kızıyorlar: "Bu ülkede eleştirmeci yok! Bu ülkede edebiyatı seven kimse yok," diye yakınıyor, bağırıyorlar. Bir kere edin sözlerini, beğendiğinizi söyleyin, biraz övün, başka kimsenin adını anmasanız da yetiyor onlara, bu ülkede nedense eleştirmeci de edebiyatı seven, edebiyattan anlayan adam da kendiliğinden türeyiveriyor.

(5)

Bu yazıyı yalnız başkalarını yermek, başkalarına taş atmak için mi yazdım? Ben onlara benzemez miyim?

Benzemez olur muyum hiç? Bir toplumda bir kişi ötekilerden ayrı olur mu? Onlardaki kusurlar, onların eksikleri elbette ben de de var. Yalnız insan kendisini göremiyor da çevresindekileri daha iyi gördüğünü sanıyor. Komşumuzun kusurlarını söylemeye kalkıyoruz, iyice bakarsak anlıyoruz ki kendimizinkileri de birlikte söylemişiz.

Nurullah Ataç, *Karalama Defteri*

Bu eleştiri yazısının konusuna ve eleştirmenin tutumuna göre türünü belirleyiniz.

Konusuna göre	<i>Sanatçıya dönük eleştiri</i>
Eleştirmenin tutumuna göre	<i>Öznel eleştiri</i>

Dünya Edebiyatında Eleştiri

- Eleştiri türünün tohumunu Aristo, sanat ve sanat hakkındaki düşüncelerini anlattığı *Poetika* adlı eseriyle atmıştır.
- Eleştiriye belirli prensiplere göre değerlendirme düşüncesi 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır.
- Eleştiri, edebî akımlar ile karakteristik özelliklerini bulmuştur.
- Eleştirinin asıl ilerlemelerinin 19. yüzyılda olmasının ana nedeni bilim alanında olan gelişmelerdir.
- 20. yüzyılda ise modern eleştiri anlayışı hâkim olmuştur.
- Bu türün önemli temsilcileri: Boielau, Hippolyte Taine, Jules Lamaitre, Anatole France...

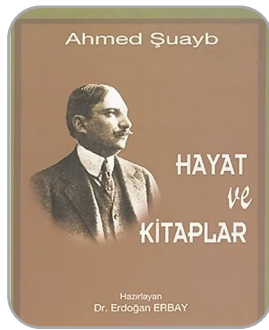
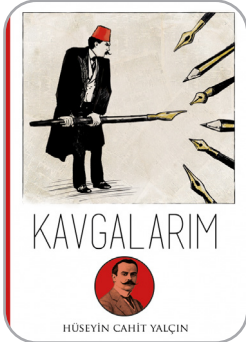
Türk Edebiyatında Eleştiri

Divan ve Halk Edebiyatındaki Eleştiri

- Divan edebiyatındaki hiciv ve halk edebiyatındaki taşlama siyasi ve sosyal içerikli eleştiri örnekleridir.
- Divan edebiyatındaki tezkireler, şairlerin hayatına ilişkin bilgilerin yanında eserlerinin niteliklerine dair kısa değerlendirmeleri de içerdiğinden eleştiri türüne yaklaşıyor.
- Ancak bunların hiçbiri ayrı bir tür olan eleştiri sayılmaz.

Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Eleştiri

- Türk edebiyatında eleştiri, Tanzimat edebiyatıyla başlamıştır.
- Edebiyatımızdaki ilk eleştiri yazısı Namık Kemal'in Tasvir-i Efkâr'da yayımlanan *Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmilidir* adlı yazısıdır.
- İlk eleştiri eseri yine Namık Kemal tarafından yazılan *Tahrîb-i Harabât*'tir.
- Servetifünun Dönemi'nde ise Batılı bir anlayışla bu türde eser verilmeye başlanmıştır.
- Eleştiri kavramını karşılamak üzere, Tanzimat edebiyatında "muaheze", Servetifünun ve daha sonraki dönemde "tenkit" terimleri kullanılmıştır, eleştiriciye de "münekkit" denmiştir.
- Tanzimat Dönemi'nde Namık Kemal (*Tahrîb-i Harabat*), Muallim Naci (*Demdeme*) gibi kimi yazarlar eleştiriye yergiye dönüştürmüştür.
- Muallim Naci gibi bazı yazarlar, sadece dil bilgisi açısından eleştiri yapmıştır.
- Bu dönemde Batı'daki anlamda eleştiri yazısı, Recaizade Mahmut Ekrem tarafından yazılmıştır.
- Servetifünun Dönemi'nde Hüseyin Cahit, Cenap Şahabettin, Halit Ziya, Mehmet Rauf, Tevfik Fikret ve Ahmet Şuayp eleştiri türünde yazan sanatçılardır.
- Çoğunlukla eleştiri türünde yazan Ahmet Şuayp, Türk edebiyatındaki eleştiri anlayışına nesnel bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır.
- Hüseyin Cahit'in *Kavgalarım* ile Ahmet Şuayp'ın *Hayat ve Kitaplar* adlı eserleri, bu dönemde eleştiri türünün tanınmış örnekleridir.

- Fecriatî'de Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Haşim, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ali Canip, Mehmet Fuat Köprülü ve Şahabettin Süleyman eleştiri türünde yazan sanatçılardır.
- Millî Edebiyat Dönemi'nde ise Ali Canip'in *Millî Edebiyat Meselesi* ve Cenap Bey'le *Münakaşalarım* adlı eseri eleştiri türünün tanınmış örneğidir.

! Önemli

Eleştirinin Diğer Türlerden Farkları

Edebî eserde yaratma söz konusu iken eleştiride yaratılan bir eserin değerlendirilmesi söz konusudur. Edebî eserin konusu insan, duygu ve düşünceler iken eleştirinin konusu eleştirilecek olan sanat eseridir.

🧩 Örnek 1

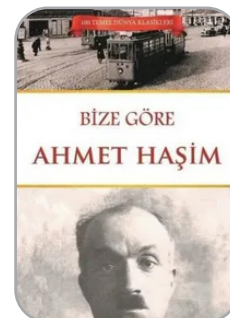
---, kendi zevk ve alışkanlıklarını bir yana iterek divan edebiyatı hakkındaki düşüncelerini sonuna kadar direnmiştir. 1866'da Tasvir-i Efkâr'da çıkan *Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmilidir* adlı uzun makalesinde ileri sürdüğü divan edebiyatı hakkındaki olumsuz düşüncelerini, Ziya Paşa'nın *Harâbât*'ını eleştiri amacıyla yazdığı --- ve *Takip* adlı eserlerinde daha şiddetle savunur.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

- Namık Kemal – *Tahrîb-i Harâbât*
- Ahmet Haşim – *Bize Göre*
- Muallim Naci – *Demdeme*
- Hüseyin Cahit Yalçın – *Kavgalarım*
- Ahmet Şuayp – *Hayat ve Kitaplar*

1866'da Tasvir-i Efkâr'da çıkan *Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmilidir* adlı uzun makaleyi yazan Namık Kemal'dir ve sanatçının, Ziya Paşa'nın *Harâbât*'ını eleştiri amacıyla yazdığı eseri ise *Tahrîb-i Harâbât*'tir.

Cevap A

Cumhuriyet Dönemi'nde Eleştiri

- Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok, öznel eleştiri örneklerine rastlanırken sonraları nesnel eleştiriler ağırlık kazanmaya başlamıştır.
- Akademik çevreler tarafından esere dönük nesnel eleştiri yöntemleri geliştirilmiş ve uygulanmıştır.
- 1940'lı yıllardan itibaren eleştiri türünde hem nitelik hem de nicelik açısından önemli gelişmeler olmuştur.
- Eleştiriye ilgi artmış, yeni eleştirmenler yetişmiştir.
- Eleştirmenlerdeki artış, eleştiri kuramlarındaki çeşitlilik, eleştirimizin niteliğini de yükseltmiştir.
- Edebî eleştiri türünde biçim-içerik, açıklık-kapalılık, eski-yeni, edebiyatta yarar, toplum için sanat, sanat için sanat, yenilik, sanatta güzel ve fayda gibi genel konuların üzerinde durulmuştur.
- Roman ve hikâyede yazarların roman anlayışları, kişiyi canlandırmadaki ustalıkları, bakış açıları, dili ve ayrıntıyı kullanmadaki becerileri ele alınan konulardır.

Cumhuriyet Dönemi Eleştiri Yazarları

- Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'nda Nurullah Ataç, Orhan Şaik Gökyay, Suut Kemal Yetkin, Cevdet Kudret, Mehmet Kaplan, Berna Moran, Attila İlhan, Asım Bezirci, Memet Fuat, Fethi Naci, Şerif Aktaş ve Gürsel Aytaç eleştiri türünde öne çıkan isimlerdir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Eleştiri Türündeki Önemli Eserler

- Mehmet Kaplan - *Şiir Tahlilleri, Hikâye Tahlilleri*

- Orhan Şaik Gökyay - *Destursuz Bağa Girenler*
- Berna Moran - *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*

- Fethi Naci - *Yüz Yılın 100 Türk Romanı, Eleştiri Günlüğü, Kırk Yılda Kırk Roman*
- Gürsel Aytaç - *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler*

Örnek 2

----, 1972'de yayımlanan *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* başlıklı yapıtıyla büyük ilgi gördü ve 1973 Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü kazandı. 1983 yılında, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi, Birikim ve Çağdaş Eleştiri gibi dergilerde yayımladığı inceleme yazılarından hareketle oluşturduğu *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* adlı çalışmasını yayımladı. Türk romanının doğuşunu ve o dönemin toplumsal koşullarını Batılılaşma olgusu içinde inceleyen bu kitap, Türk edebiyatı eleştiri geleneğinin en önemli eserlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. 1990 yılında 2. cildi yayımlanan *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*'in 3. ve son cildi yazarın ölümünden sonra yayımlanmıştır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki sanatçılardan hangisi getirilmelidir?

- A) Ahmet Haşim
- B) Fethi Naci
- C) Berna Moran
- D) Mehmet Kaplan
- E) Memet Fuat

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış adlı eleştiri eseri Berna Moran'a aittir.

Cevap C

Örnek 3

Esere yönelik eleştirinin temel amaçlarından biri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yazarın kişisel yaşamını değerlendirmek
- B) Eserin içeriğini ve teknik özelliklerini analiz etmek
- C) Eserin yayımlandığı dönemi tarihsel olarak incelemek
- D) Eserin yazarını psikolojik olarak çözümlmek
- E) Eserin popülerliğini ölçmek

Eseri konu alan eleştirilerde eserin kendine özgü bir yapısı olduğu kabul edilir ve eser bu yapıya göre değerlendirilir. Eseri oluşturan yapısal unsurlar (konu, olay örgüsü, dil ve anlatım özellikleri, tür özellikleri vb.) çözümlenir.

Cevap B

Örnek Cevap Anahtarı

1. A 2. C 3. B

Etkinlik-2

1. Aşağıdaki soruları bu parçaya göre cevaplayınız.

Başını Vermeyen Şehit

(...)

Biz, kahraman kelimesini Türkçede normal olarak savaşlarda çarpışan, din, vatan, millet gibi sosyal değerler uğruna kendisini feda eden insanlar için kullanırız. Bu manada kahramanlık, tabiat veya hayatla mücadeleden farklıdır. Burada insan bile ölüme karşı gider. İtici güç de ferdi kazanç değil tam tersine mutlak fedakârlıktır.

Ömer Seyfettin, “Başını Vermeyen Şehit” hikâyesinde işte böyle bir kahramanlığın örneğini verir. Türk tarihinde ise bu tipte, kelimenin gerçek manası ile kahramanlar var olmuştur. Ömer Seyfettin, başa aldığı cümlelerden de anlaşıldığı üzere hikâyesinin konusunu Peçevî Tarihi’nden almıştır. Peçevî Tarihi de Ömer Seyfettin’in Kuru Kadı diye andığı kadının destanını aynen verir. Ömer Seyfettin, hikâyesinde bu destandan geniş olarak faydalanmış fakat ona kendinden birçok şeyler katarak işlemiştir. Peçevî Tarihi’nde verilen destan metni ile Ömer Seyfettin’in hikâyesinin mukayesesi, modern hikâyecinin eski destancılardan farkını göstermesi bakımından faydalıdır.

(...)

Ömer Seyfettin’in hikâyesinin başına aldığı Peçevî’ye ait cümle, kısa olmakla beraber destanda maceraları tasvir edilen gazilerin davranışlarını izah edici bir mana taşır: Grijgal, Zigetvar’a yakın bir yerdir ve dört tarafı kâfir hisarı ile çevrilidir. Karşı tarafın askerleri çok, Türklerin ise azdır. Böyle bir durumda orada tutunabilmek, ancak hikâyede kendilerinden bahsedilen gaziler gibi gözü pek, imanlı, ölümden korkmayan kahramanların varlığı ile mümkündür. İçinde buldukları sıkışık ve tehlikeli durum ve iman insanlara olağandışı hareketler yaptırır. Vakaya şahit olan kadı da destanın başında, içinde bulunulan durumun sıkışıklığını belirtir. Grijgal, Zigetvar’a yarım mil mesafededir. Gaziler azdır, yüz on dört kişidir. Kâfirlerin sayısı ise onların on mislidir. Maddi kuvvetler arasındaki açık dengesizliğe göre Türklerin kaleyi düşmana vire ile teslim ederek oradan çekilmeleri gerekir. Kâfirlerden gelen teklif üzerine durum müzakere edilir. Gazilerin hepsi savaşa karar verir. Onlar maddi şartları hesaba katmayan, din yolunda şehadetin kutsallığına inanan insanlardır. Bilhassa ertesi gün bayram, o günün ise cuma olması onları heyecanlandırır. Kadı, gazilerin imanını bilemek için harekete geçmeden önce onlarla İslam âlemi arasında münasebeti belirten bir konuşma yapar.

(...)

Arkalarında bütün İslam âleminin manevi yardımını hissediş, gazilere çok yüksek bir moral gücü verir. Onlar Grijgal Kalesi’nde azdırlar ama yalnız değillerdir. Önemli olan gaza ve şehadetin davranışlarına verdiği yüce manadır. Atılan haber topları üzerine civardan gelen maddi yardım da onların cesaretini artırır. Fakat bu gelenlerin sayısı çok değildir. Beş on gazidir. Geldikleri yoldan kopan toz bulutu, gün yüzünü tuttuğu için kâfirler yardıma koşanların yüz bin atlı ve asker olduğu vehmine kapılırlar, bozguna uğrarlar ve geri kaçarlar.

Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*

1. Eleştirmenin bu yazıda vurguladığı tarihî ögeler, millî ve manevi değerlerle ilgi olduğunu düşündüğünüz anahtar sözcükleri yazınız. Anahtar sözcüklerden hareketle eleştirmenin, hangi değerleri ön plana çıkardığını yazınız.

Kahramanlık, fedakârlık, devlet terbiyesi, ideal devlet adamı, vatan ve millet sevgisi anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Eleştirmen, metinde “gaza”, “kahramanlık” ve “şehitlik” gibi millî ve manevi değerleri ön plana çıkarmıştır.

2. Eleştirmenin Türk kültürünü ve tarihini zenginlikleriyle ortaya koyarak gelecek kuşaklara aktarmadaki rolü sizce nedir? Açıklayınız.

Eleştirmen, metindeki gibi tarihî hikâyelerde ideal davranışlara sahip kişileri ve olayları kendi içinde bulunduğu kültür yapısına göre yorumlamış ve aktarmıştır. Böylelikle gelecek kuşaklar, tarihlerine ve kahramanlarına hayranlık duyarak kendinden başkalarına da değer verme alışkanlığı kazanır. Kazandığı bu alışkanlıklar aracılığıyla da insanlar manevî ve ahlaki yönden beslenir ve güçlenir.

2. Aşağıdaki soruları bu parçadan hareketle cevaplayınız.

Hikâyenin Şiiri: Yaşamak Sandığım

Bir anlatı metni -hele ki kurmaca bir eser- gerçek bir zihinden çıksa dahi onun gerçek bir hayatı anlatmadığı varsayımı aklımızın bir kenarında durarak okunur. Bu kurmaca metne kendimizi inandırmamız ve kendimizi o evrene kaptırmamız ile eserin kalitesi arasında doğru bir orantı vardır. Kurmaca bir metnin içine gerçekliği ufak dokunuşlarla da olsa işlemek, her yazar için bir açığa çıkma korkusu taşır. Buna karşın başarılı dokunuşlar ise metni güçlü kılma yollarından birisidir.

Edebiyatın bizi aldatan, tatlı yalan bir yanı olduğunu unutmadan satır arasına diri gerçekçiliği yerleştiren bir kitapla okuru selamlıyor Veysel Altuntaş. O, kendi gerçekliğini çarpıtmadan, ondan utanmadan ve bunu yaparken kendisi ile dertleşip çözüm arayan, cesur bir yazar. *Yaşamak Sandığım*, yazarın ilk kitabı. Yazar bu eserde, temelde aile ve/veya toplum içinde yaşamının bir insanı yalnız olmaktan kurtarmadığını anlatmaya çalışıyor. Tedirgin, huzursuz, başarsa da kendini başarısız sayan, attığı her adımda hatayı herkesten önce kendinde arayan karakterlerin başını çektiği olaylar, kitaba hâkim olan durgun havaya uygun bir biçimde veriliyor.

Dil yönünden yapılan incelemede yazarın evvel zamanında şiirle ilgili olduğu ve şiir mesaisi yaptığı açıkça görülüyor. Bu mesai sayesinde düzyazı ile mensur şiir arasına kayan bir dil ortaya çıkıyor tüm metinlerde. Kitabın en didaktik metninde dahi bu his kendisini belli ediyor. Yazar dil ile oynamayı hikâyesinin bir gereği saymış olsa gerek. “Öyle ya, yoldan geldim. Üstelik savaştan... Üstelik herkes kendisiyle meşgul.” Bu nahif anlatımın yanında metinleri diri tutan bir de kadim selamlamalar var öykülerde.

Altuntaş, kutsal metinlerden alınmış pasajlara benzer üslubu ile metinlerine didaktik bir hava da kazandırıyor.

Metinler, hikâyelerin gereği olarak flu bir atmosfere uygun şekilde, kesitler hâlinde sunuluyor. Âdeta bir sayıklama izlenimi uyandıran ve bir rüya atmosferini andıran dil kullanımı, yazarın şiirsel üslubunu güçlendiren bir yapı oluşturmuş. Fakat aynı zamanda yer yer yalnızca sayıklamalarla ve bilinç akışı şeklinde ilerleyen bu anlatım biçimi, okuru kimi zaman olayların ekseninden kaydırıyor. Bu, özellikle aksiyon ve kurgu odaklı okur için zorlayıcı bir durum. Bu aksama örneğin *Bir Gazete Haberi* hikâyesinde aşılsa da kitabın bütünlüğü içerisinde az da olsa kendini belli ediyor. Bundan sonra yazacağı öykülerde bu durumu aşmasının Altuntaş'ın hikâyesini çok daha güçlü kılacağını düşünüyorum.

Yaşamak Sandığım, anlatıcının, okurların toplaması için satır aralarına gerçekleri serptiği bir ilk kitap. Dili, anlatımı ve güçlü karakterleri ile akıllarda yer etmeyi hak ediyor. Şiirsel dilin ve güçlü anlatımın damakta bıraktığı tat kalıyor zihnimizde bu kitapla. Kitabı bitirip iki elimizi yanımıza koyduğumuzda ise biz de tekrarlıyoruz: “Tanrı göğüs kafesini niye yaratmış? Eğer kalbimi koruyuyorsa bir yazıdan, bir acıdan, senin bakışlarından...”

M. Fatih Kutlubay, Post Öykü Dergisi

1. Bu parçadaki “edebiyatın bizi aldatan, tatlı bir yalan olduğu” sözünü, eleştirmenin kurmaca eserlerle ilgili görüşünden hareketle açıklayınız.

Yazar; kurmaca eserlerin, gerçek hayatın içinde yaşayan ve bu yaşamdan beslenen insanlar tarafından yazıldığını ama gerçeği bire bir yansıtmadığını belirtmiştir. Bazı metinlerde yazarların yaşamlarından izler görülse dahi okuyucuların genel olarak edebiyatın kurmaca bir dünyayı yansıttığı gerçeğini göz ardı etmeden okumalar yapmaları gerektiğini vurgulamıştır.

2. Bu eleştiride nesnel ve öznel cümlelerin kullanımlarını karşılaştırdığınızda nasıl bir sonuca ulaşıyorsunuz? Sizce yazarın bu yaklaşımının nedeni nedir? Açıklayınız.

Bu metinde öznel değerlendirme cümleleri daha ağırlıklı kullanılmıştır.

Olası Cevaplar:

Bu tercih, eleştirmenin sözü edilen eserin dili ve üslubuna yakın bir anlatım şekli benimsemek istemesiyle açıklanabilir.

Bu tercih, eleştirmenin adı geçen eseri çok beğenmiş ve esere karşı tarafsız kalamamış olmasıyla açıklanabilir.

Bu tercih, eleştirmenin de bir öykücü olmasıyla ve kurmaca diline yatkınlığıyla açıklanabilir.

1. Edebiyata şiirle başlamış, hece ölçüsüyle ve yalın bir dille yazdığı şiirlerini 1917-1918'de Yeni Mecmua'da yayımlamıştır. Şiirlerini Millî Edebiyat anlayışına göre yalın bir dille ve hece ölçüsüyle yazan sanatçının tek şiir kitabı *Geçtiğim Yol* adlı eseridir. Şiir dışında edebiyat araştırmalarıyla da ilgilenen sanatçı Türk Yurdu'nda yayımlanan yazılarını *Millî Edebiyat Meselesi ve Cenap Beyle Münakaşalarım* (1918) adlı eserde toplamıştır.

Bu parçada söz edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orhan Şaik Gökyay
B) Memet Fuat
C) Gürsel Aytaç
D) Ali Canip Yöntem
E) Hüseyin Cahit Yalçın

2. Kuyucaklı Yusuf

Sabahattin Ali; Kuyucaklı Yusuf 'ta, bir Anadolu kasabasını, bütün insanî ve toplumsal gerçekliğiyle veriyor: Soylu insanlarıyla, bayağı insanlarıyla; sevinçlerle, üzüntülerle; sevgilerle, nefretlerle; fakirlikle, zenginlikle; umutla, umutsuzlukla... Yarattığı insanlar, o çağın, o çevrenin insanları; birbirleriyle ilişkileri, belirli şartların biçim verdiği ilişkiler. Romanın başarısını sağlayan öğelerden biri Sabahattin Ali'nin romanının kişilerine karşı davranışı ise ötekileri de ayrıntıları kullanmadaki şaşırtıcı ustalığı ile olayları geliştirmedeki romancı becerisidir. Sabahattin Ali'nin kişilerine karşı davranışı ilginçtir: Gerçekten kendi dışında, gerçekten kendinden bağımsız kişiler gibi görür onları. Davranışlarına müdahale edemediği bu insanlara kimi zaman kızar, kimi zaman onların yardımına koşmak için çırpınır. Ama karışmaz -sanki- onların davranışına.

(...)

İlk defa 1937'de yayımlanan romanın sade ve sağlam bir dili var. Romanda takıldığım tek şey, Sabahattin Ali'nin birkaç yerde, gereği yokken söze karışması: Romanın başlarında küçük Anadolu şehirlerindeki evlenmelerden söz ederken (s. 6, 7), askere alınan delikanlıları anlatırken (s. 163)... Bir de kimi zaman "söylediğimiz gibi" (s. 174), "bundan sonra anlatacağımız" (s. 222) gibi araya girmeleri var. Keşke bunlar da olmasaydı...

Kırk Yılda Kırk Roman

Bu parça ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Bir eleştiriden alınmıştır.
B) Baştan sona olumlu eleştiri yapılmıştır
C) Açık ve yalın bir dille yazılmıştır.
D) Fethi Naci'ye aittir.
E) Eksik taraflar belgelenmeye çalışılmıştır.

3. Aşağıdaki parçaların hangisinde öznel eleştiri vardır?

- A) Bilindiği gibi romancı eserini ya birinci kişi ağızından ya da üçüncü kişi ağızından anlatır. Metne bağlı incelemede ben-anlatı ve o-anlatı olarak nitelenen iki anlatı biçimi vardır. Peyami Safa *Yalnızız*'da çok yönlü aydınlatma tekniği dediğimiz yöntemle, romanının anlatıcılarını sık sık değiştirip kâh birinci kâh üçüncü kişi anlatı biçiminde yazarak her iki yoldan da yararlanmıştır.
- B) Birinci kıt'ada imaleler belirtildiği için üzerinde durmuyorum. Sadece, "kâse, senün, hasret, sana, söndüremez, su, sunam, içsem" kelimelerindeki (s); "dolu, dahi, dökende" kelimelerindeki (d); "kâse, kanun, kanâ kanâ" kelimelerindeki (k) aliterasyonları ve bütün parçaya hâkim olan kalın (a) ünlüsü ile onlara kontrast teşkil eden ince (ö, ü) ünlülerinin belirli ahengine işaret edeyim.
- C) *Rüya Yolcusu*, son dönemin dikkat çeken bağımsız yapımlarından biri olarak sinemaseverlerle buluştu. Yönetmenin önceki işlerinden farklı olarak bu filmde görsel anlatımın ve karakter gelişiminin derinliği beni oldukça etkiledi. Öncelikle, filmde kullanılan renk paleti ve kamera açıları gerçekten göz alıcıydı. Özellikle rüya sahnelerindeki soyut görsel efektler, seyirciyi filmi içine çekmeyi başardı.
- D) Destanda tabiatüstü hadiseler, velilere has olan manevi güç ile izah olunmuştur. Anadolu evliya menkıbeleri, onlardaki manevi gücü gösteren bir yığın keramet ile doludur. Kuru Kadı'nın anlattığı vakada onun çarpıcı oluşu, içinde yaşanan gerçeği aşmasından dolayıdır. (...) Deli Mehmet ve Deli Hüsrev gibi hem gazi hem veli olan tipler, kendilerine has manevi güç ile tabiat kanunlarını aşarlar.
- E) Orhan Kemal'in *Uyku* hikâyesinde olduğu gibi Yaşar Kemal de *Sarı Sıcak* hikâyesinde çalışmak zorunda kalan veya zorla çalıştırılan bir çocuğu ele alıyor. Yaşar Kemal'in hikâyesinde de uyku ile savaş ve yorgunluk önemli bir yer tutuyor. İki hikâyede de çocukların beden yapıları bakımından zayıf olmaları, aç kalmaları ve aşırı sıcaklık karşısında baygın düşmeleri dikkati çekiyor.

Cevap Anahtarı

1. D 2. B 3. C